

Ліо́нец

20

жовтень
1935 р.

ВОЖАТИ

В-во ЦК КПСР України "Комуніст"

ПРО ХУДОЖНЄ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

Рівень наших дітей, безперечно, сильно піднявся, піднялась і дисципліна. Діти вчать багато й свідомо, але, поряд з цим, серед дітей бродить жадова романтики, жадова героїки, жадова яскравих, сильних переживань, які не вміщуються в програми шкіл і якими програми шкіл дуже бідні.

Ми не дали дітям стільки яскравого і мальовничого матеріалу, щоб їхня психіка була цілком організована, щоб вона одержала якесь емоційне оформлення.

Часто найцікавіші активісти виходять з тих, кого недосвідчений і невдумливий педагог називає нестерпними хлопчиськами, дезорганізаторами тільки тому, що в них багато душевних сил. Це часто хороший учень, він сприйняв усе, але в нього зістається ще якийсь лишок сил, і цей лишок треба направити в потрібне русло. Ось цим дітям ми й заборгували.

Зараз по всій країні пройшла хвиля змагання сімей і установ на краще виховання дитини. В результаті — батьки «відрили» своїх дітей, як Америку. До цього вони, немов би, забули ту обставину, що в них є діти, які часто бувають без догляду. Зараз особливо посилилась боротьба проти дитячої бездоглядності.

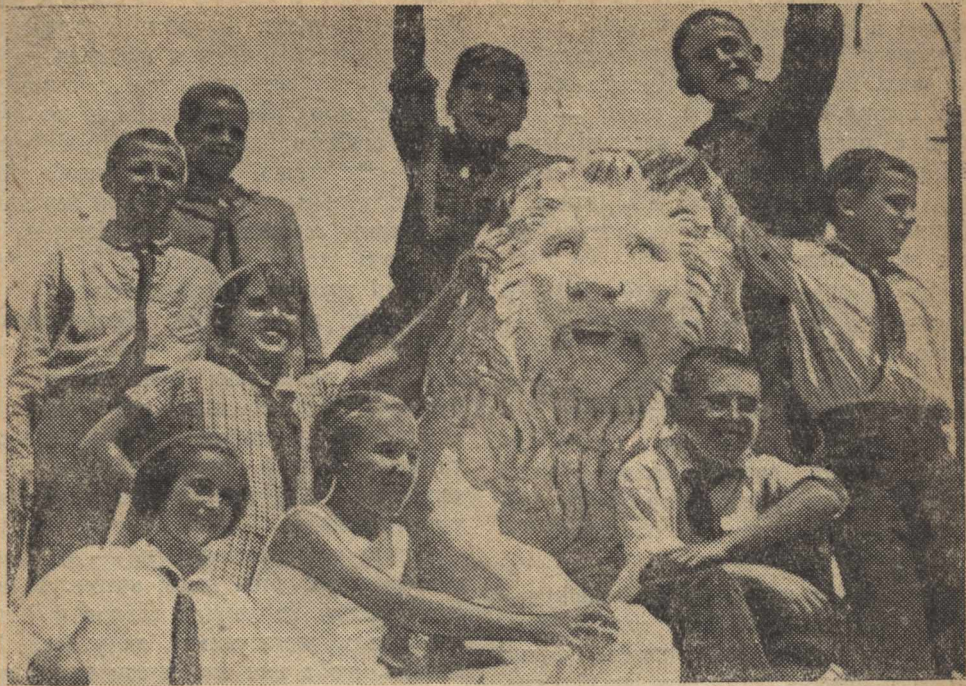
Найбільше захоплює наших ребят музика, і в цьому мистецтві ми досягли успіхів. Місто Нальчик під час, коли Кабардино-Балкарська республіка одержувала орден Леніна, вивів на майдан хор на десять тисяч ребят. Потрібна ж була ве-

лика робота, щоб його підготувати! У Пятигорську, в Астрахані прекрасно виступали дитячі хори на тисячу ребят. В Астрахані цей хор підготував музичний технікум в порядку змагання на краще виховання дітей. У Москві один дитячий хор виконував такі номери, як хор із опери «Князь Ігор» — «Ми до тебе, княгине» — це дуже складний номер і для професійного хору, а діти його виконали чудово.

Але чи можемо ми сказати, що багато досягли? Ні! Серед маси дітей навіть вокальне, хорове мистецтво розвинене слабо. Нових пісень мало, вони слабко прищеплюються, недостатні вимоги до виконання. Про це свідчать факти. Діти часто співають антимузикальних пісень: «Ты, моряк, красивый сам собою», «Комсомольское сердце разбито» й інш.

Ми ставимо питання про поширення нотної й музикальної грамотності. Дехто говорить, що нотна грамотність — це формалістика. Але хіба можна все вчити з голосу? Хіба можна вивчати нові пісні, не вміючи читати нотного листа?

Треба підвищити музикальну грамотність, і взагалі поширити слово грамотність: грамотна людина повинна вміти не лише читати, вона повинна бути грамотною і орфографічно, і музикально, і в образотворчому мистецтві, і в театральному, і в літературному. Грамотна людина в радянській державі — це широке поняття і нам треба віддати всі сили для виховання такої людини.

6. Ген-ген видно пароплав... Ребята біля колишнього Воронцовського палацу.

Ми повинні широко пропагувати струнний, щипковий інструмент. Він легкий, зручний і недорогий. За 40 уроків можна навчитися задовільно грати. У нас є діти, мандоліністи, домбристи — це вже високий ступінь. Хороший домровий оркестр дає майже симфонічний ефект. На місцях є змішані оркестри струнних інструментів — італійських і народних російських.

Духовий оркестр не може бути так поширений, як струнний. Духовий оркестр приступний лише для старших дітей. Але він повинен мати велике поширення.

Третій вид оркестрової роботи, до якого ми повинні прагнути і який здійснений мало — це оркестр симфонічного типу.

Всюди є так звані шумові або ударні оркестри. Вони не тільки шумлять чи

ударяють — в них є і мелодія, вони приносять дітям велику радість. Є барабан, дудочка, настаньсти — і вже оркестр. Куди не прийдеш — у ребят джаз. У цьому джазі іноді справді ударяють, а музики нема. Вся справа в керівництві. Ці оркестри потрібні, насамперед, там, де немає роаяля, скрипки, віолончелі, де немає, навіть, струнного ансамбля. Трубофони, ксилофони, металофони — це простенькі інструменти аби вони були добре настроєні.

У багатьох містах існують балетні гуртки. Балетне мистецтво — професійне, дуже важке. Балет повинен давати враження надзвичайної легкості, відбивати в руках дуже складні почування. Щоб балет був схожий на балет, потрібно професійне навчання. В Запоріжжі є дитячий балетний гурток. Керувала ним

людина професійно освічена. На одному з вечорів діти танцювали простенькі речі — українські й російські — танцювали дуже мило. Коли ж почали венгерський танок Брамса, потім східні танки — тут рухи й пластика — не властиві дітям. Всі рухи повинні відповідати тим почуттям, які переживає даний вік. Інакше ж дитина буде кривлятися, як папуга, танок вийде антихудожній.

Коли відбувались олімпіади, ми переконалися в тому, що ми працюємо над одним, а ребята рвуться до іншого. Танці потрібні ребятам. Організовано їх дітям не дають, а вони все таки танцюють. Ніхто їх цьому не вчить, але в кожну програму дитячих виступів входять танці індивідуальні й групові. Діти хочуть танцювати — це законне й природне бажання для їхнього віку.

Чи потрібно культивувати індивідуальні танки? Потрібно. Зараз над індивідуальними танками дітей тяжить штамп поганого балету. Є самодіяльні танці дітей, ними самими створені. Таких явищ багато. На дитячий танець нам належить звернути серйозну увагу, створити студії танцю для дітей.

Наші ребята танцюють і фокстроти. Не треба, щоб діти танцювали фокстрот. Треба протиставити фокстротам справжні класичні танці. Фокстрот — танець некрасивий і неklasичний.

На місцях дуже поширюються дитячі малюнки, і є прагнення створити виставки дитячого малюнка. Але це мистецтво процвітає не в такій мірі, як треба. Ряд років це мистецтво було запущене в школі, коли все зводилось до креслення. Цю справу гальмує відсутність хорошого вчителя, відсутність викладання цієї дисципліни в молодших класах. Все ж наші діти дуже талановиті, в цьому ми переконалися на міжнародній виставці. Ма-

люнки ребят з України там зайняли дуже почесне місце. Малюнки ці прекрасні. Діти народів Півночі теж прислали вирізані силуети оленів, оленя з санками, оленя з їздцем. Це такі шедеври, що іноземці, особливо Гордон Крег*), допитувались: «Чи справді їх діти робили?» Єврейські діти прислали прекрасні картини. Художники говорили, що під багатьма з них вони охоче підписалися б, — так добре ці картини відбивали життя.

У школі мало дається образотворчого мистецтва, мало гуртків, немає керівників. У піонерських організаціях все ще мало приділяється місця й уваги образотворчому мистецтву. Ми повинні дати учням хоча б мінімум 130-грамоти, з допомогою якої діти дадуть справжні творчі малюнки.

Літературна самодіяльність — це одна з особливостей дітей нашої країни. В інших країнах це не так розвинуто і немає такого розгалуження, як у нас. Я вважаю, що з цим мистецтвом треба поводитись з особливою обережністю. Поетична ліра часто цвіте в певні роки в дітей, а потім глухне. Треба з великою обережністю друкувати дитячі твори, тому, що ми запаморочимо голову дітям, а коли вичерпається творчість, настає розчарування. Поки дитина не підросте, поки не складеться її особистість, не треба друкувати її творів, щоб не полати її життя.

Друкуйте дитячі твори в стінгазетах в періодичних дитячих журнальчиках, але не в друкованих виданнях. Література — найважче мистецтво, яке виростає на базі величезного досвіду, величезної життєвої мудрості; треба навчити ребят високо шанувати літературу.

Театральні гуртки цвітуть і ростуть рішуче повсюди. Скрізь улаштовуються театральні вистави, часто на самодіяльному дитячому тексті. Це інсценування

*) Знаменитий англійський театральний діяч і режисер.

чогось пережитого. В театрах юного глядача показують самодіяльну постановку ребяч, яка зображує класне життя. Це ще не мистецтво, бо мистецтво бере життя і перетворює його на основі певних ідей і цілей. Вони цього робити, звісно, не вміють, але все ж вибирають доволі типові життєві явища. Зараз це роблять скрізь. Ви бачите на сцені живе дитяче життя. Потроху вони навчаються це життя типізувати. Мені доводилося бачити історичні п'єси зроблені самими дітьми, п'єси, про підпільну революційну діяльність. Я знаю добре, що це зробили самі діти. Вони читають про це багато книжок і, в результаті, роблять історичні п'єси. Зараз стали інсценізувати казки.

Діти роблять різні монтажі. Наприклад:

«Жінка колись і жінка тепер» — вони починали від пушкінської Тат'яни і доходили до сучасної жінки колгоспниці, обраної на голову колгоспу, до жінки, що виступає на з'їзді. Це мистецтво дуже процвітає. Зараз навчилися робити монтажі, справді пройняті ідеєю. Якось давали тип підручника колись і тепер. Почали від Митрофанушки, пройшли через Обломова, пройшли через цілий ряд дворянських дітей і показали наших ребяч. Це було чудово! Діти працюють над цим самі, але все ж тягнуться до хорошого літературного тексту, до готової п'єси.

Мистецтво художнього читання широко розвивається в нашій школі. Воно повинно в нас розцвісти.

7. Група екскурсантів біля колишнього Воронцовського палацу роздивляється прекрасний краєвид Чорного моря.

Як організувати роботу художніх гуртків

Діти дуже люблять малювати, вирізувати літери, вишивати. В свою роботу вони вкладають багато художнього смаку та почуття. З їх рук виходять різноманітні цікаві речі з глини, дерева, соломю тощо. Дітям не досить матеріалу, одержуваного в школі під час лекцій малювання, їх приваблює більше, їх цікавить різні види образотворчого мистецтва.

Позашкільна гурткова робота допоможе дітям поширити обсяг знань та навиків у цій галузі, а тому образотворчі гуртки треба піонерським загонам організувати і в школі, і при загоні, і на житлокоопівському майданчику і при хаті колгоспних ребят.

Художній гурток повинен поширювати знання дітей з малювання, які вони одержують у школі під час лекцій, та знайомити їх з іншими видами образотворчої роботи.

Для гуртка потрібно мати світлу кімнату, столи, шафу для зберігання матеріалів та закінчених робіт; глиняний посуд або жестяні коробочки (з консервів) для розведення клеєвих фарб, сухі клеєві фарби (в порошках), клей (столярний або малярний), великі та малі пензлі для писання гасел, пензлі для акварельних фарб, фарби акварельні, папір білий плакатний, шпалери, альбоми для малювання, фарби анілінові у порошках (для фарбування матерії), туш і інш.

До гуртка можуть вступати всі діти, що бажають працювати в гуртку.

Діти повинні записатись у вожака і розбитись на групи по 15—20 чоловік. Розбиваючи дітей на групи, треба зважати на їх вік та здібності. Роботу гуртка треба пристосувати до шкільного розкладу. Звісно, краще працювати при денному освітленні, бо електричне світло погано впливає на зір.

У програму образотворчих гуртків входять: робота з природи, по пам'яті або враженню, тематичні завдання, ілюстрації до прочитаних творів, малювання на вільні теми, ліплення, аплікації, гравюри на лінолеумі, друкування картопляним штампом, вибірка на полотні, вишивання, плакат, гасла, оформлення театральних виступів, виготовлення іграшок з пап'є-маше.

Ми радимо лише такі найпоширеніші види: ліплення з глини, гасла та плакати, аплікація, друкування картопляним штампом, робота з природи, ілюстрації, тематичні завдання, оформлення школи.

Ліплення з глини

Передусім береться тема (з природи, вільна тема, по пам'яті тощо). Найкраще ліпити з сірої глини, але можна і з червоної та жовтої. Глину треба спочатку намочити, розбивши її на дрібні грудочки, а потім добре замісити, як тісто, щоб не було й крупинок. Але глина не може бути й рідкою, про це треба пам'ятати. Глина буде готовою для ліплення тоді, коли вона зіб'ється в один комок і

8. І ось закінчилась екскурсія. Як важко розлучатися!
На фото: ребята прощаються перед від'їздом додому.

перестане липнути до рук. Шматок глини треба скачати і з нього виліплювати задуману річ, не роз'єднуючи його на окремі шматки і не доліплюючи з іншого окремих частин. Так, наприклад, коли дитина хоче виліпити півника або собаку, вона бере шматок глини, і видавлює на ньому ноги, хвіст, крила та інше. Приліплювати ж крила, ноги тощо, зроблені з іншого шматка глини,—не треба.

Плакат. Плакат складається з тексту і з малюнка. Форма шрифту повинна бути пов'язана з формою малюнка: великий і важкий малюнок потребує такого ж шрифту і навпаки. Сам малюнок у плакаті повинен бути великим, без зайвих деталей і головне, про-

стим. У плакаті треба уникати відображення багатьох постатей. Найкраще відобразити 2-3 статі, але виразно й чітко, цілком відповідно до змісту плаката. Плакат повинен бути яскравим, але не рябіти — більше 4 кольорів не треба вводити. Форму і розмір плаката треба пристосувати до місця, куди плакат буде вміщено.

Композиція (розміщення) рисунка та шрифту може бути різноманітна: вона центральна, по діагоналі, по горизонталі і ін.

Аплікація

Аплікація — це один із видів образотворчої роботи, що дуже захоплює дітей.

Аплікацію роблять з кольорового паперу, вирізуючи ножицями різні фігури: звірів, дерев, людей, будинків тощо. (Увага: вирізувати треба без попереднього окреслення олівцем.). З цих вирізаних фігурок можна скласти цілі композиції.

Деякі різнокольорові предмети вирізують по частинах: моркву та її зелень, стіни і дах будинка тощо. Коли окремі предмети вирізані, їх розміщують на аркуші паперу і, помастивши клейстером з картопляного борошна,—наліплюють. Коли композиція складніша, то тоді олівцем накреслюють на шматках паперу окремі деталі і роблять викройки. Потім ці викройки складають з задуманій композиції на кольоровий папір і вирізують потрібну аплікацію. Її намащують тоненьким шаром клейстеру, наліплюють на грубий папір, кладуть під прес і— аплікація готова.

Друкування картопляним штампом

Із сирової картоплени вирізують стовпчик, кінець якого зрізують у вигляді печатки. Далі олівцем наносять задуманий малюнок—чи то квітку, чи птавицю, чи трикутника. Ножиком зрізують навколо ма-

люнок все зайве, намазують малюнок фарбою (аквареллю) і друкують, притискаючи штампом до паперу, матерії, дикту, стіни (коли треба її оздобити). Коли друкують на дикті чи матерії, то штамп намазують олійною фарбою. Картопляним штампом можна виконувати складні декоративні речі.

Робота з природи, ілюстрації, тематичні завдання

Ілюстрації чи малюнки на задані теми (посівна кампанія, Перше травня тощо) діти повинні замальовувати з природи, дивлячись на живих людей, тварин, спостерігаючи природу.

Дуже часто діяльність образотворчих гуртків зводять виключно до роботи над оздобленням школи. Це, звісно, неправильно. Насамперед, гурток повинен розвивати дітей у галузі образотворчої роботи, нагромаджувати матеріал для їх творчої діяльності. Робота образотворчих гуртків над оздобленням школи є лише один із видів роботи.

Про методи натурального, ілюстративного малювання дуже докладно й чітко сказано в книжці Лабунської «Методика рисования и лепки», 1935 г., Москва.

КРАЩЕ ВИКОРИСТАТИ КІНО

Розпочавши в цьому році у Києві дитячий кіно-фестиваль, ми відчули величезну любов дітей до кіно і зрозуміли як ще мало ми зробили і як багато можемо зробити. У перший день кіно-фестивалю буквально всі школярі міста рушили до кіно-театрів.

Товариськими групами, загонами і поодинці київські ребята йшли на кіно-сеанси.

Що особливого ми мали під час дитячого кіно-фестивалю? Чим

пояснити його виключний успіх? Поперше, на фестивалі був вдало підібраний репертуар фільмів, по-друге, кінообслуговування дітей на фестивалі було поєднане з цілковитим забезпеченням інтересного дозвілля і культурного відпочинку.

Кіно-фестиваль довів нам, що використання кіно нашими школами і піонерськими загонами треба докорінно поліпшити. І справді, є багато таких дітей, що відвідують кіно часто, але безсистемно і безконтрольно, а бага-

9. Експерсія ребят дитбудинків України до Дніпрогесу.
На фото: ребята милуються краєвидами Дніпра.

то є й таких, що мало ходять до кіно, або й зовсім не ходять.

Як правило, більшість наших шкіл і піонерських загонів не підготовляють дітей до сприймання певного фільму і не підсумовують вражень від переглядів.

Ми не вивчаємо, як впливає кіно на окремих дітей, особливо на дітей нервових, вразливих, не вивчаємо як впливає воно на видатних дітей і як його сприймають діти розумово відсталі.

Зовсім не гаразд з опануванням дітьми елементів **кіно-культури**.

Коли наші ребята знають про значніші явища літературного життя, то про роботу видатних кінорежисерів і про їхні фільми, про процеси, що відбуваються в радянській кінематографії, діти, та й самі вожаті, здебільшого не знають. Часто буває навіть так, що демонструють фільм, авторів якого і фабрики, що випустила фільм, дітям не розкривають, а в самому фільмі заголовку нема.

Щоб до кінця зрозуміти вплив кіно на дітей згадаймо наслідки переглядів таких кіно-фільмів, як «Чапаєв», «Мати», «Драні черевки», «Партизанська донька», «Юність Максима», «Дивний сад».

Хто з дітей не хоче бути Чапаєвим, Петькою, Фурмановим, Анкою, Максимом, Партизанською донькою? Любов до героїв, бажання бути такими як вони, має виняткове значення (згадаймо, яке значення в буржуазній школі мали літературні образи Робінзона, Гаррібальді, Едіссона), бо захоплення героєм може визначити вибір ідеалу, може бути вирішальним чинником у формуванні світогляду й у виборі спеціальності. Захоплення героєм у серед-

ньому дитячому віці може позначитися на цілому житті людини. Не можна забувати, що сила емоційного впливу від кіно, як свідчать численні факти, перевершує і живе слово, і літературний образ, і музику, бо все це звукове кіно синтезувало в собі.

Але все сказане зовсім не значить, що ми хочемо підмінити на кіно всі інші педагогічні засоби: художню розповідь, книжку, газету, гру, пісню, танок, конструкторську роботу, екскурсію. Ми хочемо тільки нагадати, що ігнорувати кіно не доводиться, що разом з іншими засобами, його неодмінно треба використати, тим більше, що жодна сила неспроможна відтягнути дітей від кіно-сеансів. Коли ми не організуємо кінообслуговування розумно, то це виллється в небажані ускладнення, як подекуди було навіть з таким прекрасним фільмом, як «Чапаєв» (стихійно запроваджувані гри, що перейшли в бойовища).

Педагогам і вожатим треба зрозуміти, що кіно-театри без допомоги всієї громадськості не зможуть як слід організувати культурне обслуговування ребят. Адже кіно-театр зустрічається з певною дитиною періодично і відповідає за виховання цієї дитини тільки під час перебування її в кіно-театрі. Планувати, отже, відвідування кіно може тільки школа та піонерзагін; підготувати до сприймання і підсумувати враження, як ми вже говорили, теж найкраще в школі та піонерзагонів; стежити за впливом кіно на кожну дитину й корегувати цей вплив може тільки вихователь та вожатий; зрештою, коли мова йде про опанування мінімуму кіно-культури,

10. Експерсія ребят дитбудинків до Дніпрогесу.
На фото: майбутні освовітці.

то знову таки це можна краще зробити в умовах школи та загоу.

Працівники ж кіно-театру крім устаткування приміщення, освоєння фільму, улаштування різних кіно-атракціонів, організації глядача, вони зобов'язані забезпечити в себе культурний відпочинок і веселе дозвілля дітям перед початком сеансу. Вони також повинні організувати школи та за-

гони на проведення кінороботи і перевірити й підсумувати її.

Школа або піонерзагін виділяє кіно-організатора (педагога), який зв'язується з кіно-театром, дає йому замовлення на демонстрацію певного репертуару фільмів, пов'язує свою роботу з планом відвідування кіно на кожний місяць, закуповує заздалегідь квитки, дістає на кожний фільм плакати, лібрето, літературу й орга-

нізує підготовку та підсумки переглядів. Цей же кіно-організатор працює з дитячим кіно-активом (кіно-рецензенти, ребята що вивчають кіно-проекцію, фото-справу тощо).

Знаючи, який фільм буде демонструватися незабаром, можна допомогти дітям освоїти фон, на якому відбувається дія фільму (бесіди, рекомендована література, репертуар пісень, ігор, а, можливо, навіть екскурсії тощо), ознайомитися з літературою, з режисером та іншими авторами фільму, з його поставами.

Є певна категорія фільмів, на які треба організовувати масові походи («Чапаєв», «Юність Максима») з плакатами, транспарантами та атракціонами.

Школа та піонерзагін повинні забезпечити під час походу до кіно-театру та під час перебування в ньому цілковитий порядок. Цей порядок насамперед залежить від організованості походу. Не треба припускати перевтомлювання дітей. На кожну групу дітей в сорок чоловік повинен бути педагог. Дітей треба приводити не раніш як за 10—15 хвилин до початку сеансу. У фойє дітей треба зацікавити різними атракціонами, настільними грами, тихою музикою і взагалі дати мож-

ливість провести час кожній дитині відповідно до її нахилів.

Звичайно, разом з колективними походами дітей до кіно, можна і треба стимулювати індивідуальне відвідування, рекомендуючи їм певні фільми, але не випускаючи з педагогічного контролю ці відвідування.

У відвідуванні кіно обов'язково треба вважати на вік дітей. Навіть тими самими фільмами (як, приміром, «Партизанська донька» тощо) дітей молодшого (1—3 класу), середнього (3—6 класу) і старшого віку (6—10 класу) треба обслуговувати окремо, бо з кожною групою треба пророблювати окрему роботу і кожна група по своєму сприймає фільм. Диференційованого обслуговування кіно повинні домагатися за всяку ціну кожний педагог, кожний кінопрацівник.

Після перегляду фільма треба зразу ж організувати обговорення, диспути, випуск бюлетенів, стінгазет, альбомів, зарисовок, ведення кіно-щоденників тощо.

Не може бути далі неплановості й випадковості у використанні кіно. Кіно-мистецтво треба використовувати значно краще у нашій виховній роботі, ніж ми його використовували досі, і вожатий мусить про це подбати.
